

SUOMEN VALTION MAKSULIIKEHANKINTA

Tarkastuksen kohteena on ollut Suomen valtion maksuliikehankinta. Vuonna 2001 valtiovarainministeriö ja Valtiokonttori käynnistivät valtion maksuliikkeen ensimmäisen kilpailutuksen. Valtion maksuliike koostuu vuosittain noin 35 miljoonasta maksutapahtumasta. Sen vuotuinen kassavirta on noin 135 miljardia euroa. Maksuliike on hajautettu 117 tilivirastoon ja noin 300 maksupisteeseen. Näiden lisäksi valtiolla on noin 90 tilintekijää.

Valtioneuvoston raha-asiainvaliokunta puolsi istunnsa 6.3.2002 Nordea Pankki Suomi Oyj:n valintaa päävälittäjäksi ja OKO Osuuspankkien Keskuspankki Oyj:n ja Sampo Pankki Oyj:n valintaa sivuvälittäjiksi. Valtiovarainministeriö teki tämänmukaisen hankintapäätöksen samana päivänä.

Valtiolle aiheutuu valitusta monipankkimallista kustannuksia sopimuskauden aikana vuosittain noin 1,9 miljoonaa euroa. Aikaisemmin maksuliikkeen hoidon vuosikustannukset olivat noin 7,8 miljoonaa euroa vuodessa. Kilpailuttamisen seurauksena valtio säästää siten vuositasolla noin 75 % aiempiin maksuliikekuluihinsa verrattuna.

Valtion maksuliikkeen kokonaiskustannukset muodostuvat palvelumaksuista, float-kustannuksista sekä nettokorkotuloista. Saavutettu taloudellinen tulos perustuu pitkälti maksujen siirtymäajoista syntyvien float -kustannusten minimointiin sekä alentuneisiin tapahtumakohtaisiin tariffeihin. Aiemmassa yksipankkimallissa valtio ei saanut maksuliike-erien siirtymäaikoihin perustuvaa float-palautusta.

Tarkastuksessa keskityttiin siihen, miten julkisen palveluhankinnan kilpailuttamisen periaatteet ja laillisuusvaatimukset ovat valtion maksuliikkeen kilpailuttamisessa toteutuneet. Toisena tarkastuksen kohteena oli, kuinka maksuliikehankinnalle asetetut taloudelliset tavoitteet on perusteltu ja valittu sekä kuinka hyvin ne valitulla ratkaisulla saavutetaan. Lisäksi tarkastuksessa pohditaan, voidaanko

pitkäaikaisista sopimuksista aiheutuvia menoja maksaa toimintamäärärahoista ilman valtuutta.

Valtion hankintoja koskevat keskeiset säädökset ovat laki julkisista hankinnoista ja asetus kynnsarvot ylittävistä tavara- ja palveluhankinnoista sekä rakennusurakoista. Suomen valtion maksuliikkeen hankinta on suuruusluokaltaan ns. kynnsarvon ylittävä hankinta, joka on siten kilpailutettava Euroopan unionin laajuisesti. Valtion maksuliikettä säädellään laissa valtion talousarviosta, asetuksessa valtion talousarviosta ja valtion talousarviota koskevissa yleisissä soveltamismääräyksissä. Talousarviolain mukaan valtion maksuliike on hoidettava taloudellisesti ja maksuliiketurvallisuus huomioon ottaen.

Hankintasääntöjen pääperiaatteiden mukaan hankintayksikön on tehtävä hankinta mahdollisimman edullisesti. Keskeiset muut hankintaperiaatteet ovat tasapuolisuuden ja syrjimättömyyden periaate, kilpailuttamisvelvoite ja avoimuuden periaate.

Hankinnasta päätettiin taloudellisten ja laadullisten tekijöiden perusteella. Taloudellisten tekijöiden paino oli 70 %. Varsinaisten taloudellisten tekijöiden lisäksi tarjouksia arvioitiin maksuliikkeen turvallisuuden, palvelujen käytettävyyden ja maksuliikkeen poikkeusolo- ja varajärjestelyjen suhteen. Näiden tekijöiden paino ratkaisusta oli loput 30 %.

Hankinnan valintakriteerien (taloudellisten ja laadullisten tekijöiden välinen suhde) keskinäisestä painotuksesta päättäminen ei ilmennyt hankinnan asiakirjoista. Kun valintaperusteena käytetään kokonaistaloudellista edullisuutta, niin hankintaviranomaisen tulisi määritellä valintakriteerien painoarvot ennen tarjousten avaamista, mikäli arviointikriteerien painorakennetta ei pidetä tarkoituksenmukaisena esittää jo tarjouspyyntöasiakirjoissa.

Maksuliikkeen kilpailuttamisessa ja hankintaprosessissa on edetty kynnsarvon ylittävien hankintojen säännösten mukaisesti. Hankinta on myös kilpailutettu EU-hankintoja koskevien säännösten mukaisesti lukuun ottamatta sitä, että hankintailmoitus ja tarjouspyyntöasiakirjat ovat saattaneet tarkoilla ehdoillaan rajoittaa tarjoajien määrän alle rajoitettuun menettelyyn normaalisti vaadittavan tarjoajien vähimmäismäärän. Todellisen kilpailun varmistamiseksi tar-

joajia on kutsuttava rajoitetussa menettelyssä hankinnan laatuun ja kokoon nähden riittävä määrä, vähintään viisi ehdokasta. Lisäksi palvelun suorittaja oli rajattu hankintailmoituksessa tiukemmin kuin talousarviolaisissa.

Maksuliikehankinnan valmistelu ei kaikilta osiltaan pysynyt alun perin suunnitellussa aikataulussaan, joskaan myöhästyminen ei ollut kovin pitkä.

Maksuliikehankinta tehtiin viideksi vuodeksi. Lisäksi sopimus mahdollistaa korkeintaan kahden optiovuoden käytön. Sääöksissä ei ole määritetty valtion palveluhankintojen enimmäispituuksia. Valtion tekemän palvelujen hankintasopimuksen ja muun hankintasopimuksen voimassaololle tulisi yleisesti määritellä enimmäispituus. Tulisi myös harkita, olisiko se tarpeen porrastaa palveluhankinnan tai muun hankinnan laadun mukaan.

Talousarviosta annetut säännökset ja niiden perustelut eivät tue sitä, että valtuutta ei tarvittaisi sopimuksiin ja sitoumuksiin, joita varten tarvittavat määrärahat otetaan seuraavan tai seuraavien vuosien talousarvioihin. Tällainen menettely on kuitenkin ollut toistuvaa, ja se on koskenut useita tilivirastoja ja erilaatuista toimintaa. Menettely on sinällään tarkoituksenmukainen, mutta sen tulisi pohjautua lain säännöksiin, joissa myös riittävän täsmällisesti määritellään, milloin sitä voidaan soveltaa.

Talousarviota koskevia säännöksiä tulisi muuttaa siten, että niistä käy ilmi, milloin virastojen ja laitosten on mahdollista tehdä ilman talousarviossa annettua valtuutta sitoumuksia ja sopimuksia, joiden voimassaoloaika ylittää määrärahan käyttöajan.